

ORGANIZIRANOST GEOGRAFA I IZDAVAČKA DJELATNOST KAO FAKTOR RAZVOJA GEOGRAFIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

U vrijeme općedruštvene krize, teško da se koja društvena aktivnost može izvući iz njenih karakteristika, koje se mogu izraziti konstatacijama, da ništa nije dobro i da ničim ne možemo biti zadovoljni. Ovakve opće prilike imaju snažan utjecaj na razvoj nauke, pa i geografije. Vrijeme krize pruža nam na drugoj strani mogućnost dubljeg sagledavanja razvojnih problema, ciljeva, metoda i perspektive geografije kos nas.

Tema kojom se bavimo, u Bosni i Hercegovini nema predugu prošlost. Organiziranost geografa počinje krajem XIX i početkom XX vijeka pod utjecajem Cvijićeve antropogeografske škole i edicije »Naselja srpskih zemalja« (1902.) SKA iz Beograda. Između dva rata edicija mijenja naslov u »Naselja i stanovništvo« i u ovim edicijama objavljeno je dosta geografskih radova sa prostora Bosne i Hercegovine. U Sarajevu izlazi »Glasnik zemaljskog muzeja« (1889.) u kojem se javljaju radovi i geografskog karaktera. Između dva rata pokušalo je Srpsko geografsko društvo sa organizovanjem podružnice u Sarajevu, ali bez trajnijeg uspjeha. Radovi geografskog karaktera o Bosni i Hercegovini objavljuju se u edicijama geografskog karaktera u Beogradu i Zagrebu.

Bosna i Hercegovina je u Jugoslaviji između dva rata ostala nerazvijeno područje bez višeg i visokog školstva, pa shodno tome i bez organiziranosti geografa i izdavačke djelatnosti. Sve se to ostvarilo početkom socijalističke izgradnje naše zemlje. Na Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu otvorena je Katedra za geografiju (1946.), a 1947. godine osnovano je Geografsko društvo BiH, najznačajnija institucija organizovanja geografa u republici. Najvažnija naučno-nastavna institucija, Katedra za geografiju osnovana je na Filozofskom fakultetu (1950.), koja prerasta u Odsjek za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta (1960) u Sarajevu, na kojem se pored visokoškolske nastave iz geografskih disciplina razvija geografska nauka. Nastavnici Odsjeka su nosioci organizovanja geografa i izdavačke djelatnosti u domenu geografije u Bosni i Hercegovini. Zapaženu ulogu u razvoju naučno-istraživačkog rada imao je Geografski institut Prirodno-matematičkog fakulteta, za vrijeme svog postojanja (1962–1980.).

Osnovni zadaci Geografskog društva BiH su unapređenje nastave geografije i razvoja geografske nauke, putem organizovanja geografa i izdavačke djelatnosti. Sticajem okolnosti, prva geografska publikacija izdana u Bosni i Hercegovini od strane Društva, bila je Zbornik radova III kongresa geografa SFRJ (1954.). Ranije izražena potreba i želja za pokretanjem prvog naučnog geografskog časopisa realizirana je nešto kasnije, (1957), dolaskom poznatih

naučnika M. S. Filipovića, idejnog tvorca i prvog glavnog urednika novog časopisa »Geografski pregled« i R. Petrovića. Obojica su dali zapažene priloge u prvom broju.

Direktna posljedica izlaska prvog broja »Geografskog pregleda« ogleđa u naglom porastu broja članova u Društvu (sa 130 u 1956. godini na 350 u 1958. godini, odnosno 430 u 1960. godini). Takav porast broja članstva u Društvu nije više nikada zabilježen. U ovom slučaju kao da je bio veći povratni utjecaj pokretanja prvog naučnog časopisa na broj i stepen organizovanosti geografa. »Geografski pregled« izlazi neprekidno tri decenije i dobar je pokazatelj razvoja geografske nauke u Bosni i Hercegovini. U njemu se poštuju klasični principi podjele geografske nauke, ali se zato nedovoljno pojavljuju nove grane i procesi u razvoju geografske nauke. Ne možemo biti zadovoljni učesćem geografa izvan republike, ali je to učesće ipak stalno. Materijalne poteškoće štampanja rješavane su odustajanjem od nagrađivanja autora, štampanjem dvobroja i materijalnom pomoći SIZ nauke BiH.

Za organizovanost geografa ima velik značaj pojava »Biltena GD BiH« (1957.) sa ciljem pravovremene i koncizne informacije svih članova o radu IO Društva, naučnih skupova, seminara i dr. »Bilten« stalno izlazi sa prosječno tri broja godišnje. Tiraž »Biltena« (250–400 komada) dobro pokazuje stvarni broj članova Društva, koji je za razliku od broja upisanih (1 400) znatno manji. To znači, da postoji jedno stabilno jezgro organizovanih geografa u Bosni i Hercegovini, koji stoje iza svih oblika organizovanosti i aktivnosti (članstvo, seminari, kongresi i sl.). Na drugoj strani posotji većina geografa nastavnika u školama uglavnom, koja pokazuje mali interes kako za organizovanje tako i za izdavačku djelatnost i naravno unapređenje svog geografskog znanja i kulture.

Neka izdanja Geografskog društva BiH bila su kratkog vijeka kao što su to: Biblioteka geografija u školi i drugi naučni časopisi »Nastava geografije« koja se bavila pitanjima didaktike i metodike geografije. Ovaj dobro primljen i ocijenjen časopis pokrenula je i uređivala dr. N. Mastilo. Iza tri godine (1977–1979.) SIZ nauke je ukinuo pomoć sa obrazloženjem da može finasirati samo jedan naučni časopis iz svake nauke, pa Društvo nije moglo samo da održi izdavanje »Nastave geografije«.

»Geografski list« predstavlja jedinstven časopis ne samo u izdavačkoj djelatnosti geografskog karaktera u Bosni i Hercegovini, nego i u našoj zemlji. »Geografski list« ima naučno-popularni karakter, a namijenjen je školskoj omladini osnovnih i srednjih škola. Časopis je pokrenut (1975.) na zalaganje M.

Miškovica, a pod uredništvom M. Đerkovića startovao je kao meteor i dosegao tiraž od 40 000 što je bilo ravno tiražu dnevnog lista »Oslobođenje«. Dobro je pogodena potreba školske omladine, a djelimično i nastavnika, pa je List svagdje dobro prihvaćen. Poteškoće su nastupile sa pojavom inflacije i porastom cijena grafičkih usluga, te neblagovremenog izlaska i distribucije. Sve se oko uređivanja Lista radi besplatno, kao i u drugim djelatnostima organizovanja geografa i u izdavačkoj djelatnosti. Pokušaj da List postane glasilo jugoslavenskog karaktera, propao je prije pojave zajedničke redakcije. Očito da takvo nešto u našim okolnostima nije moguće.

U okviru Geografskog instituta urađeno je dvadesetak naučnoistraživačkih tema i projekata, od kojih je najveći »Geografija Bosne i Hercegovine« rađena od 1972–1978. g. na preko 1 000 stranica teksta od 14 autora. Steta je što ovaj rad nije objavljen. Geografski institut je ugašen 1980. godine, jer nije ispunjavao zakonske uslove opstanka (veći broj stalno zaposlenih). Naučni radnici imaju mogućnost da prijavljuju projekte preko Odsjeka za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta, ali se osjeća potreba za postojanjem i osnivanjem Geografskog instituta.

Rad na organizovanju geografa, kao i izdavačka djelatnost u domenu geografije, zavisila je od pune angažovanosti naučnih radnika sa Odsjeka za geografiju, a manjim dijelom i geografa na drugim radnim mjestima (škole, PP zavodi i sl.). Bez dobrovoljnog, upornog i požrtvovnog rada u organizovanju i izdavačkoj djelatnosti neće se ni u budućnosti ništa moći ostvariti.

Kao jedan od permanentnih problema u organizovanju geografa javlja se nedostatak sredstava za administrativne poslove. U našim okolnostima ne vidimo da se nešto bolje može uraditi osim preporuke da oni koji su godinama strpljivo radili za interese geografije, taj član prenesu na mlade!

Zaključak

Postoji direktna ovisnost između organiziranosti geografa i izdavačke djelatnosti kao faktora razvoja geografije. Izdavačka djelatnost naglo povećava broj članova Društva, ali samo do neke granice, kad se broj organizovanih geografa stabilizira (200–300 članova). Naučna djelatnost ovisi od broja i kvaliteta naučnih radnika, kojih u BiH ima tridesetak. Osjeća se potreba za geografskom monografijom Bosne i Hercegovine, Atlasom BiH, studijama velikih geografskih regija, gradskih naselja i dr. U pogledu školskih udžbenika, koji su prije uglavnom dolazili sa strane, u toku posljednjih decenija oni su od autora iz Bosne i Hercegovine.

Literatura

- Busatlija I., Razvitak geografske naučne misli u Bosni i Hercegovini poslije oslobođenja. Zbornik X kongresa geografa Jugoslavije. Beograd 1977.
- Kanaet T., Petnaest godina rada Geografskog društva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Geografski pregled VI, Sarajevo 1962.
- Bjelovitić M., Trideset godina Geografskog društva Bosne i Hercegovine. Geografski pregled XXI, Sarajevo 1977.
- Bjelovitić M., O radu Geografskog instituta Prirodno-matematičkog fakulteta u Sarajevu (1976–1978). Geografski pregled XXII, Sarajevo 1978.
- Filipović S. M., Cvijićeva antropogeografska škola. Geografski pregled I, Sarajevo 1957.

Summary

GEOGRAPHS' ORGANIZATION AND PUBLISHING ACTIVITY AS A FACTOR OF GEOGRAPHY DEVELOPMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Miloš Bjelovitić

There is a direct interrelationship between the geographers organization, i.e. cathedra, Geography department, Geographic Society, Geographic Institute, etc. and the publishing activity as a development factor of geography in Bosnia and Herzegovina. In the first stage, the rôle of organization is more important, while in the second the publishing activity is prevalent. With the appearance of publishing activity (1957), the number of members rapidly rises, and then it falls to a stable core of 200–300 members. As for the textbooks for elementary and middle schools, they are written by authors from Bosnia and Herzegovina since the seventies of this century. The principle of voluntary organization of geographers in the publishing activity as well can hardly meet the needs of geography development in Bosnia and Herzegovina.